

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศเมื่อปี 2540 ทำให้ประเทศไทยมีความจำเป็นในการปฏิรูประบบราชการและระบบบริการสุขภาพ ด้วยกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ความตื่นตัวในการรับรู้ข่าวสารของประชาชน และในขณะที่รัฐบาลได้มีการตราพระราชบัญญัติออกมามีผลบังคับใช้แล้ว คือ พ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ร.บ. ระเบียบการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น พ.ร.บ. มหาชน ฯลฯ รวมถึงกฎหมายดังกล่าวนี้ได้ส่งผลและเร่งรัดให้มีการเปลี่ยนแปลงการปฏิรูประบบสาธารณสุขอย่างต่อเนื่อง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้เน้นความสำคัญของการพัฒนาประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งเป็นการนำไปสู่การปฏิรูปสังคมอย่างกว้างขวาง โดยเริ่มจากการปฏิรูปทางการเมือง ได้มีการปรับปรุงแก้ไขและประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ซึ่งรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้ใหม่นี้ได้ให้ความสำคัญต่อประชาชนในการมีสิทธิรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และการเข้าร่วมบริการที่รัฐได้จัดให้มีขึ้นในชีวิตประจำวันของตน นอกจากนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนไทยให้มีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน เพื่อเสริมสร้างรากฐานของสังคมให้เข้มแข็ง โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและการคุ้มครองทางสังคม จากเป้าหมายการพัฒนาดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งที่สถานพยาบาลจะต้องมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพของประชาชนให้เป็นประชาชนที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ยังเป็นแผนที่กำหนดการเปลี่ยนแปลงระบบสาธารณสุข

การปฏิรูประบบบริการสุขภาพ มีจุดประสงค์หลักในการให้บริการด้านสุขภาพอนามัยแก่ผู้ป่วยอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยถือเอาผู้ป่วยเป็นศูนย์กลางในการรักษาพยาบาล ปัจจุบันวิทยาการด้านการแพทย์และสาธารณสุขมีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก บุคลากรที่มีสุขภาพได้รับการเตรียมความพร้อมและส่งเสริมพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เป็นผู้มีทักษะและความรู้

ทางวิชาการ มีคุณธรรมจริยธรรม และเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ รู้จักนำกระบวนการรักษาพยาบาลมาใช้ อย่างถูกต้องตามมาตรฐาน รวมถึงเป็นผู้ที่เคารพในสิทธิมนุษยชนของผู้ใช้บริการทุกคน โดยไม่เลือก ชาติ ชิ่น วรณะ ภาษา และศาสนา และให้การรักษาพยาบาลที่เป็นองค์รวมอย่างมีประสิทธิภาพ

ปี พ.ศ. 2520 องค์การอนามัยโลกได้จัดให้มีการประชุม เพื่อสนับสนุนเป้าหมายสุขภาพดี ถ้วนหน้า (Health For All) ชิ่น และต่อมามีการประชุมนานาชาติเรื่อง “การสาธารณสุขมูลฐาน” (Primary Health Care) จัดโดยกองทุนสงเคราะห์เด็กแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Children’s Fund) ร่วมกับองค์การอนามัยโลก (WHO: World Health Organization) ณ กรุงอัลมาอะตา ประเทศในปี พ.ศ. 2521 จากการประชุมในครั้งนี้ งานส่งเสริมสุขภาพหรืออีกนัยหนึ่ง “การสาธารณสุข ยุคใหม่” (New Public Health) ได้เริ่มต้นพร้อมกับคำประกาศเจตนารมณ์จากการประชุมที่ตระหนัก ว่าสุขภาพดีเป็นเป้าหมายพื้นฐานทางสังคม และได้กำหนดนโยบายสุขภาพใหม่ โดยเน้นการมีส่วนร่วม ของประชาชน ความร่วมมือระหว่างภาคต่าง ๆ ของสังคม โดยมีการสาธารณสุขมูลฐานเป็นพื้นฐาน ต่อมาเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2529 ได้มีการประชุมนานาชาติเรื่อง “การส่งเสริมสุขภาพ” (Health Promotion) ชิ่นเป็นครั้งแรก ณ กรุงออกตาวา ประเทศแคนาดา ในการประชุมครั้งนี้ได้มีการประกาศ “กฎบัตรออกตาวาเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ” (Ottawa Charter for Health Promotion) (พิศมัย จันทรวิมล, 2541, หน้า 3) ว่าด้วยยุทธศาสตร์การส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ ดังนี้

1. การสร้างนโยบายสาธารณสุขเพื่อสุขภาพ (Build healthy public) นโยบายส่งเสริม สุขภาพมีวิธีการที่หลากหลาย แต่สอดคล้องสนับสนุนกัน โดยผู้กำหนดนโยบายจะต้องคำนึงถึง ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสุขภาพเป็นสำคัญ
2. การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ (Create supportive environment) ส่งเสริม ให้คนและสิ่งแวดล้อมอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลและสมดุล ถือว่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั่วโลก เป็นภารกิจร่วมกันของประชากรโลก เปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตการทำงาน การพักผ่อน ให้มีสุขภาพที่ดีและปลอดภัยโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
3. การเสริมสร้างกิจกรรมชุมชนให้เข้มแข็ง (Strengthen community action) เป็นการสนับสนุน ให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ โดยชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจและจัดการ มีการระดมทรัพยากร และวัตถุประสงค์ภายใน ชุมชน ทั้งนี้ชุมชนจะต้องได้รับข้อมูลข่าวสาร โอกาสการเรียนรู้และแหล่งทุนสนับสนุน
4. การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล (Develop personal skills) การส่งเสริมสุขภาพโดยการสนับสนุน ในเรื่องการพัฒนาบุคคลและสังคม ด้วยการให้ข้อมูลข่าวสาร การศึกษาเพื่อสุขภาพและการเสริม ทักษะชีวิตในการจัดการที่ดีเพื่อป้องกันและควบคุมสุขภาพของตน

5. การปรับเปลี่ยนระบบบริการสุขภาพ (Reorient health services) การจัดระบบบริการสาธารณสุขในการส่งเสริมสุขภาพเป็นความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างบุคคล ชุมชน และบุคลากรสาธารณสุข สถาบันบริการสาธารณสุขและรัฐบาล ซึ่งจะต้องทำงานร่วมกัน เพื่อมุ่งไปสู่สุขภาพของประชาชนในการปรับเปลี่ยนบริการสาธารณสุขจำเป็นต้องให้ความสำคัญในด้านการวิจัยทางสาธารณสุข หลักสูตรการฝึกอบรมบุคลากรสาธารณสุขสาขาต่าง ๆ เพื่อปรับเปลี่ยนเจตคติ โดยมองปัญหาของปัจเจกบุคคลไปสู่การมองปัญหาในองค์รวม

การจัดระบบบริการสุขภาพของไทยที่ผ่านมาเน้น มุ่งเน้นด้านการรักษาพยาบาลเพื่อแก้ปัญหาความเจ็บป่วยความพิการ ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง เพราะต้องอาศัยวิทยาการและเทคโนโลยีที่มีราคาแพงมากขึ้น ทำให้ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่กลับได้ผลตอบแทนด้านสุขภาพต่ำ ดังนั้นสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) กระทรวงสาธารณสุขได้เล็งเห็นความสำคัญของการส่งเสริมสุขภาพ จึงได้จัดประชุมใหญ่เรื่องการส่งเสริมสุขภาพเมื่อวันที่ 6-8 พฤษภาคม 2541 ในครั้งนี้ได้มีการผลิตเอกสารเกี่ยวกับสุขภาพจำนวนมาก มีผู้เข้าร่วมประชุมจากหลายวิชาชีพ สาระสำคัญของการประชุม คือ "สุขภาพไม่ได้สร้างในโรงพยาบาล"

การมีสุขภาพดีสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข เป็นความต้องการจำเป็นพื้นฐานของชีวิตที่คนเราทุกคนสามารถแสวงหาได้ การที่เราจะมีสุขภาพที่ดีได้นั้น เราจะต้องแสวงหามาด้วยตัวเอง ไม่มีผู้ใดจะปฏิบัติแทนเราได้ ดังนั้นสุขบัญญัติ คือ ข้อกำหนดที่ประชาชนทุกคนควรปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย เพื่อให้มีสุขภาพดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสังคม เป็นการสร้างเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่จำเป็นสำหรับชีวิตตามแนวทางสุขบัญญัติแห่งชาติ

คำถามในการวิจัย

1. ระดับการรับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์อยู่ในระดับใด
2. พฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์อยู่ในระดับใด
3. ผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันมีการรับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพแตกต่างกันหรือไม่
4. ผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันมีพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพแตกต่างกันหรือไม่
5. การรับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์หรือไม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการรับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์
3. เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์

จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

4. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์

จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

5. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพตนเองของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์

สมมติฐานของการวิจัย

1. ผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันมีการรับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพแตกต่างกัน
2. ผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันมีพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพแตกต่างกัน
3. การรับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบการสำรวจการรับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพกับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์ มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพกับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์ โดยแยกประเด็นที่จะทำการศึกษาประกอบด้วย

- ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา สิทธิการรักษาพยาบาล
- การรับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ
- พฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพ

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์ ตำบลลาดหญ้า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์ ในช่วงเดือน กุมภาพันธ์ 2553

3. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ตัวแปรต้น (Independent Variable) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ และพฤติกรรมการอิทธิพลของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์ โดยผู้วิจัยกำหนดปัจจัยหลักที่ต้องการศึกษาคือ

- เพศ
- อายุ
- อาชีพ
- ระดับการศึกษา
- สิทธิการรักษาพยาบาล

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ

3.2.1 การรับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์

3.2.2 พฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์

4. ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย คือ ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2553

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ผู้บริการ รพ. ค่ายสุรสีห์มีความตระหนักในการส่งเสริมสุขภาพมากกว่าการซ่อมสุขภาพ
2. ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ กับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้ใช้บริการโรงพยาบาลค่ายสุรสีห์ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในระบบบริการได้

นิยามศัพท์เฉพาะ

การรับรู้ หมายถึง การที่มนุษย์มีความรู้สึก หรือสัมผัสได้ จากการมองเห็น การได้ยิน การรู้รส การได้กลิ่นและการสัมผัส ความตระหนักและความใส่ใจในสิ่งเร้าที่มากกระทบกับความรู้สึกสัมผัสทั้ง 5

ของบุคคล รวมถึงการรวบรวมจัดระบบและตีความหรือแปลความสารสนเทศนั้นจากสิ่งแวดล้อมของบุคคลนั้น

สุขภาพ หมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ การส่งเสริมสุขภาพ ประกอบด้วย 5 กิจกรรม คือ

- นโยบายที่เอื้อต่อสุขภาพในชุมชน
- การสร้างสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อสุขภาพ
- การสร้างความเข้มแข็งในชุมชน
- การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล
- การปรับพฤติกรรมสุขภาพในชุมชน

การสร้างเสริมสุขภาพ ประกอบด้วย 4 มิติ คือ

- มิติด้านอารมณ์/จิตใจ
- มิติด้านโภชนาการ
- มิติการออกกำลังกาย
- มิติด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม

มิติด้านอารมณ์/จิตใจ หมายถึง สุขภาวะทางด้านอารมณ์และจิตใจ ซึ่งการตอบสนองต่อสิ่งเร้าของจิตใจ จะมีผลต่อภาวะจิตใจและอารมณ์

มิติด้านโภชนาการ หมายถึง อาหารและสารอาหารที่บริโภค และมีผลต่อสุขภาพ

มิติการออกกำลังกาย หมายถึง การออกกำลังกายในลักษณะที่ต้องใช้แรง หรือกำลังเป็นระยะเวลามากกว่า 30 นาที

มิติด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม หมายถึง ระบบต่าง ๆ ในสังคมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ หมายถึง บ้านที่อยู่อาศัย ชุมชนที่พักอาศัย

พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติของบุคคลที่มีผลต่อสุขภาพ เพื่อให้สุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์อยู่เสมอ ไม่มีอาการของความเจ็บป่วย

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เป็นปรัชญาที่ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและ

ความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี